

تربیت علی(ع) تحت نظارت دقیق پیامبر(ص)؛ روایت امام در خطبه قاصعه

امام علی(ع) در دوره نخست از زندگانی خود که دوره حساس شکل‌گیری شخصیت و دوره پذیرش تربیتی و روحی او بود، در خانه پیامبر اعظم(ص) و تحت تربیت آن حضرت به سر برد.

امام علی(ع) در دوره نخست از زندگانی خود که دوره حساس شکل‌گیری شخصیت و دوره پذیرش تربیتی و روحی او بود، در خانه پیامبر اعظم(ص) و تحت تربیت آن حضرت به سر برد.

به گزارش خبرنگار مهر، فردا سالروز میلاد با سعادت حضرت امام امیرالمومنین علی علیه السلام است. حضرت امام علی(ع) در سیزدهم رجب سال ۳۰ عام الفیل در کعبه به دنیا آمد. با توجه به اینکه امیرمؤمنان ۱۰ سال پیش از بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله دیده به جهان گشود و در حوادث تاریخ اسلام، همواره در کنار پیامبر اعظم(ص) قرار داشت و پس از درگذشت آن حضرت نیز سی سال زندگی نمود، می‌توان مجموع عمر شصت و سه ساله او را، به پنج دوره زیر تقسیم نمود:

اول، از ولادت تا بعثت پیامبر اعظم، سپس از بعثت تا هجرت پیامبر به مدینه، بعد از آن از هجرت تا رحلت پیامبر اعظم، سپس از ابتدای خلافت خلیفه اول تا آغاز خلافت آن حضرت، و در نهایت دوران خلافت امیرالمومنین تا زمان شهادت آن حضرت در ۲۱ رمضان سال ۴۰ قمری.

امام علی(ع) در دوره نخست از زندگانی خود که دوره حساس شکل‌گیری شخصیت و دوره پذیرش تربیتی و روحی او بود، در خانه پیامبر اعظم(ص) و تحت تربیت او به سر برد. مورخان اسلامی در این زمینه می‌نویسند: یک سال، قحطی بزرگی در مکه رخ داد. در آن زمان ابوطالب عموی پیامبر، دارای عائله زیاد و هزینه سنگینی بود. پیامبر اعظم(ص) به عموی دیگر خود «عباس» که از ثروتمندترین افراد بنی هاشم بود، پیشنهاد کرد که هر کدام از ما یکی از فرزندان ابوطالب را به خانه خود ببریم تا فشار مالی ابوطالب کم شود، عباس موافقت کرد، و هر دو نزد ابوطالب رفتند و موضوع را با او در میان گذاشتند. حضرت ابوطالب با این پیشنهاد موافقت کرد. در نتیجه، عباس؛ «جعفر» و حضرت محمد(ص)؛ «علی» را به خانه خود برد. امام علی(ع) همچنان در خانه آن حضرت بود تا آنکه خداوند، او را به نبوت مبعوث فرمود و امام علی(ع) او را تصدیق کرد و از او پیروی نمود. پیامبر اعظم(ص) پس از گرفتن امام علی(ع) فرمود: همان را برگزیدم که خدا او را برای من برگزید.

از آنجا که پیامبر اعظم(ص) در سنین کودکی، پس از درگذشت عبدالمطلب، در خانه عمویش ابوطالب و تحت کفالت او بزرگ شده بود، می‌خواست با تربیت یکی از فرزندان او، زحمات وی و همسرش فاطمه بنت اسد را جبران کند و از میان فرزندان او، نظر به امام علی(ع) داشت.

امیرالمومنین امام علی(ع) در دوران خلافت خود، در خطبه «قاصعه» به این دوره تربیتی خود اشاره نموده است. خطبه قاصعه طولانی‌ترین خطبه نهج البلاغه است و در آن تعصب و خودپسندی نکوهش شده است. این خطبه در اواخر حکومت امام علی در کوفه ایراد شده و محتوایی اخلاقی و اجتماعی دارد تا مردم را از تعصب بی‌جا و اختلافات قبیله‌ای بازدارد.

امام در بخشی از آن می‌فرماید:

وَ قَدْ عَلِمْتُمْ مَوْضِعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بِالتَّوْبَةِ الْقَرِيبَةِ وَ الْمَثَلَةِ الْحَصِيصَةِ وَ صَعْتِي فِي [حَجْرِهِ] حَجْرِهِ وَ أَنَا وَ لَدَى [وَلِيدِي] يَضْمُنِي إِلَى صَدْرِهِ وَ يَكْتُمُنِي فِي فِرَاشِهِ وَ يَمْسُئِي جَسَدَهُ وَ يُشْمِنِي عَرْفَهُ وَ كَانَ يَمَضَعُ الشَّيْءَ الْمَيْمَنِيَّ ثُمَّ يَلْقَمُنِيهِ وَ مَا وَجَدَ لِي كَذِبَةً فِي قَوْلٍ وَ لَا خَطْلَةً فِي فِعْلٍ وَ لَقَدْ قَرَنَ اللَّهُ بِهِ (ص) مِنْ لَدُنْ أَنْ كَانَ فَطِيمًا أَعْظَمَ مَلَكٍ مِنْ مَلَائِكَتِهِ يَسْلُكُ بِهِ طَرِيقَ الْمَكَارِمِ وَ مَحَاسِنِ أَخْلَاقِ الْعَالَمِ لَيْلَهُ وَ نَهَارَهُ وَ لَقَدْ كُنْتُ أَتْبَعُهُ اتِّبَاعَ الْقَصِيلِ أَثَرُ أُمِّهِ يَرْفَعُ لِي فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ أَحْلَاقِهِ عِلْمًا وَ يَأْمُرُنِي بِالْإِقْتِدَاءِ بِهِ

«شما (یاران پیامبر) از خویشاوندی نزدیک من با رسول خدا و موقعیت خاصی که با آن حضرت داشتم، آگاهید و می‌دانید موقعی که من خردسال بودم، پیامبر مرا در آغوش می‌گرفت و به سینه خود می‌فشرد و مرا در بستر خود می‌خوابانید به طوری که من بدن او را لمس می‌کردم، بوی خوش آن را می‌شنیدم و او غذا در دهان من می‌گذارد. من همچون بچه‌ای که به دنبال مادرش می‌رود، همه جا همراه او می‌رفتم، هر روز یکی از فضائل اخلاقی خود را به من تعلیم می‌کرد و دستور می‌داد که از آن پیروی کنم»

دلایل و شواهد پیشگامی امام علی(ع) در متون اسلامی، به قدری فراوان است که بیان همه آن‌ها ناممکن است، ولی می‌توان به عنوان نمونه به این موارد اشاره کرد:

پیش از همه، خود پیامبر اعظم (ص) به پیشقدم بودن امام علی (ع) تصریح کرده و در میان جمعی از یاران خود فرمود: «نخستین کسی که در روز رستاخیز با من در کنار حوض (کوثر) ملاقات می کند پیشقدم ترین شما در اسلام، علی بن ابی طالب است».

امام در خطبه «قاصعه» می فرماید: «آن روز، اسلام جز به خانه پیامبر و خدیجه راه نیافته بود و من سومین نفر آن ها بودم. نور وحی و رسالت را می دیدم، و بوی نبوت را می شنیدم».

امام در جای دیگر از سبقت خود در اسلام چنین یاد می کند: «خدایا من نخستین کسی هستم که به سوی تو بازگشت، و پیام تو را شنید و به دعوت پیامبر پاسخ گفت و پیش از من جز پیامبر اسلام کسی نماز نگذارد».

عُفیف بن قیس کندی می گوید: من در زمان جاهلیت، بازرگان عطر بودم. در یکی از سفرهای تجارتي وارد مکه شدم و مهمان عباس یکی از بازرگانان بزرگ مکه شدم، در یکی از روزها در مسجدالحرام در کنار عباس نشسته بودم، در این هنگام که خورشید به اوج رسیده بود، جوانی به مسجد در آمد که صورتش همچون قرص ماه نورانی بود، نگاهی به آسمان کرد و سپس رو به کعبه ایستاد و شروع به خواندن نماز کرد، چیزی نگذشت که نوجوانی خوش سیما به وی پیوست و در سمت راست او ایستاد. سپس زنی که خود را پوشانده بود، آمد و در پشت سر آن دو نفر قرار گرفت و هر سه با هم مشغول نماز و رکوع و سجود شدند. من از دیدن این منظره که در مرکز بت پرستان، سه نفر آئین دیگری غیر از مرام بت پرستی را برگزیده اند در شگفت ماندم، رو به عباس کرده و گفتم: حادثه بزرگی است! او نیز این جمله را تکرار کرد و افزود: آیا این سه نفر را می شناسی؟ گفتم: نه. گفت: نخستین کسی که وارد شد و جلوتر از هر دو نفر ایستاد، برادرزاده من محمد بن عبدالله (ص)، و دومین فرد، برادرزاده دیگر من علی بن ابی طالب (علیه السلام)، و سومین شخص همسر محمد است و او مدعی است که آئین وی از طرف خداوند نازل شده است و اکنون در روی زمین، جز این سه نفر کسی از این دین پیروی نمی کند. این قضیه به خوبی نشان می دهد که در آغاز دعوت پیامبر اعظم (ص) غیر از همسرش حضرت خدیجه، تنها امام علی (ع) آیین او را پذیرفته بوده است.

برادر پیامبر (ص)

اخوت اسلامی و پیوند برادری، از اصول اجتماعی آئین اسلام است. پیامبر اعظم به صورت های مختلف و گوناگون در ایجاد و استوار ساختن این پیوند، کوشش نموده است. از آن جمله پس از ورود به مدینه تصمیم گرفت میان مسلمانان مهاجر و انصار، پیمان برادری منعقد سازد، به این منظور روزی در اجتماع مسلمانان به پا خاست و فرمود: «تآخوا فی الله اَحْوَيْنَ اَحْوَيْنَ»: در راه خدا، دوتا دوتا برادر شوید. آن گاه مسلمانان دو بدو دست یکدیگر را به عنوان برادری فشردند و بدین ترتیب وحدت و همبستگی بین آنان استوارتر گردید.

البته در این پیمان، نوعی هماهنگی و تناسب افراد با یکدیگر از نظر ایمان و فضیلت و شخصیت اسلامی رعایت می شد. این معنا با دقت در وضع و حال افرادی که باهم برادر شدند به خوبی روشن می گردد. پس از آنکه برای هریک از حاضران برادری تعیین گردید، امام علی (ع) که تنها مانده بود، با چشمان اشکبار به حضور پیامبر عرض کرد: بین من و کسی پیوند برادری برقرار نساختی. پیامبر فرمود: تو برادر من در دو جهان هستی. و آن گاه بین خود و امیرالمومنین (ع) عقد برادری خواند. این موضوع میزان عظمت و فضیلت علی (علیه السلام) را به خوبی نشان می دهد و روشن می سازد که وی تا چه حد به پیامبر رحمت (ص) نزدیک بوده است.